

Živjeti i učiti prava djeteta: od nacionalnog ka lokalnom u Hrvatskoj

Dubravka Maleš i Zlata Gunc

S ciljem kontinuiteta razvoja demokratskih odnosa, Hrvatska ističe važnost odgoja i obrazovanja za ljudska prava već od rane dobi. U članku Dubravka Maleš prikazuje dio hrvatskog *Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava* vezanog uz rad s djecom predškolske dobi. Zlata Gunc opisuje mogućnost oživotvorenja prava djeteta na sudjelovanje kroz njegovu implementaciju u dječjem vrtiću.



Od nacionalnog...

Krajem 1999. godine Vlada Republike Hrvatske usvojila je *Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava*, sveobuhvatni dokument koji se odnosi na cjelovit sustav odgoja i obrazovanja. *Program odgoja za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja*, kao dio *Nacionalnog programa*, predstavlja polazište za djelovanje u dječjim vrtićima i svim drugim ustanovama koje se sustavno bave odgojem i obrazovanjem djece predškolske dobi. Iako je u nazivu dokumenta istaknut termin 'ljudska prava', u radu s djecom predškolske dobi naglasak se prvenstveno stavlja na prava djeteta. Program odgoja za ljudska prava u dječjem vrtiću temelji se na Konvenciji o pravima djeteta (1989.) i stavu prema kojem je dijete subjekt s pravima. U radu s djecom predškolske dobi naglasak se stavlja na izgrađivanje osobnog identiteta, prihvatanje različitosti i poštovanja drugoga (pojedince, naroda, kultura), te stjecanje spoznaja o pravima i odgovornostima pripadnika zajednice. To

je moguće postići odgojnim djelovanjem usmjerenim na:

- kreiranje sredine koja kod djeteta potiče razvijanje osjećaja osobne vrijednosti;
- stvaranje uvjeta u kojima se dijete osjeća ravnopravnim članom zajednice;
- poticanje razvoja socijalnih vještina za uspostavljanje kvalitetnih međuljudskih odnosa;
- izgrađivanje stavova i sustava vrijednosti koji promiču i štite ljudsko dostojanstvo;
- njegovanje mirotvornog ponašanja.

Program pruža odgovarajućim orijentaciju za rad s djecom predškolske dobi. Obuhvaća četiri razine i područja koja trebaju biti zastupljena u radu: afirmaciju djeteta (područje JA) u kojem je odgojno djelovanje usmjereno na jačanje djetetove osobnosti; odnos s drugima (područje JA I DRUGI) u kojem je odgojno djelovanje usmjereno na jačanje djetetovih socijalnih kompetencija; pripadnost zajednici (područje MI) u kojem je odgojno

djelovanje usmjereno na djetetovo spoznavanje međuovisnosti koje postoje u zajednici. Četvrta razina se odnosi na svijet kao cjelinu i tu je odgojno djelovanje usmjereno na usvajanje temeljnih znanja i spoznaja o međusobnoj povezanosti svega u svijetu - ljudi, naroda, žive i nežive prirode. Svaki odgajatelj prilagođava Program potrebama svoje grupe i trenutnoj situaciji u njoj koristeći aktualna događanja kao poticaj za provođenje aktivnosti ili razgovor o određenom pravu odnosno temi.

Ka lokalnom...

Dječji vrtić je mjesto gdje djeca trebaju živjeti principe demokracije i demokratskog donošenja odluka i odlučivanja. Mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja, slušanja drugog, sudjelovanja u donošenju odluka i učenja demokracije u vrtiću znak je visoke kvalitete vrtića. Sudjelovanjem djeteta u životu zajednice u kojoj se poštuju njegova prava i prevladavaju demokratski odnosi, dijete uči da njegova odluka ima važno mjesto u postignuću osobnih ciljeva i ciljeva zajednice kojoj pripada. Trenutni interesi i potrebe koje djeca iskazuju trebaju se uzeti kao temelj za planiranje pedagoških aktivnosti i oblikovanje poticajnog okruženja za učenje. Na primjeru jednog zagrebačkog vrtića vidjet ćemo kako se ovi principi mogu oživotvoriti.

Dječji vrtić Ivane Brlić-Mažuranić smješten je u predgrađu istočnog dijela Zagreba. U tri objekta s dvadeset i jednom odgojnom skupinom smješteno

je petstotinjak djece u dobi od jedne do sedam godina.

U promišljanju *Programa odgoja za ljudska prava* pošli smo od ideje da je dijete vrijednost samo po sebi, da je dobrobit djeteta naša temeljna briga i da je dječji vrtić mjesto istinskog življenja djeteta. Dječja prava u svakodnevnom životu u vrtiću nastojimo oživotvoriti podizanjem razine uključenosti djece u aktivnosti koje tradicionalno pripadaju odraslima, uvažavanjem njihova mišljenja u donošenju odluka važnih za zajednički život skupine, poštivanjem slobode izbora u pitanjima koja se odnose na zadovoljavanje njihovih osobnih potreba i interesa i jačanjem odgovornosti za vlastite izbore i ponašanja. Izdvojiti ćemo tri problemske situacije u kojima smo, koristeći elemente situacijskog učenja, nastojali djeci omogućiti ostvarivanje prava na sudjelovanje.

Projekt 'Prometni znak'

Prometna nesreća u kojoj je dječak iz skupine, vozeći se biciklom, naletio na automobil u vožnji, izuzetno je potresla djecu. Razgovarajući s odgajateljicama o okolnostima nesreće, djeca su zaključila da su za nesreću krivi nepovoljni prometni uvjeti u naselju. Postavljeno je pitanje što djeca mogu učiniti da se zaštite u prometu. Djeca su zaključila da je kretanje u prometu manje opasno ako se poštuju prometna pravila o kojima odrasli uče u vozačkoj školi te da bi takva škola trebala postojati i za djecu. Odgajateljice su djeci predložile da u vrtiću organiziraju 'Malu školu za pješake'. Kupljen je različit materijal



uz pomoću kojeg su djeca na zabavan način učila o znakovima, prometnim pravilima i ponašanjima u različitim prometnim situacijama. Uz suradnju prometne policije u vrtićkom je dvorištu organiziran 'ispit za pješake'. No tu interes djece za promet nije prestao. Sljedeći korak bila je i obuka sigurne vožnje biciklom. Za kupnju bicikla organizirana je prodajna izložba dječjih likovnih radova.

No vrtić uskoro postaje premalen za brojne dječje ideje vezane za sigurnost u prometu pa ona kreću u istraživanje okoline. Započinju s istraživanjem intenziteta prometa ispred vrtića i uočavaju veliku brzinu automobila. Na pitanje odgajateljica mogu li djeca utjecati na ponašanje vozača, pojavila se ideja o izradi letka 'Oprez - djeca u prometu' koji će dijeliti vozačima ispred vrtića. Kad su u šetnji okolicom djeca primijetila da se vozači rijetko zaustavljaju da ih propuste kad trebaju prijeći cestu, odlučila su onima koji to učine dati medalje s natpisom 'Vozač - prijatelj djece'. Istražujući koje su ulice u naselju sigurne, a koje nesigurne za djecu, djeca su uočila da ulica u kojoj se nalazi vrtić nema znaka koji bi na to upućivao. Pismo, u kojem su riječju i crtežom opisali problem i poslali ga nadležnim institucijama, urodilo je plodom te je ispred vrtića ubrzo postavljena prometna signalizacija. Djeca su se osvjedočila kako uz pomoć odraslih mogu utjecati na donošenje





odluka i mijenjati nepravilnosti u vlastitu okruženju.

Projekt 'Naša lipa'

Jedna od obljetnica vrtića obilježena je sadnjom lipe u vrtićkom dvorištu. Nakon sadnje djeca su nastavila brinuti o mladoj lipi: zalijevala su je, ogradila i postavila eko-poruku. Otkrila su brojne zanimljivosti vezane uz lipu: da se hrvatski sitan novac zove lipa, da je Gupčeva lipa u Gornjoj Stubici stara pet stotina godina, da se jedna ulica u našem naselju zove Aleja lipa, da se od lipina drveta izrađuju klaviri.... Djeca su pratila napredovanje lipe; prvog su se ljeta igrala u njezinom hladu, zimi postavila hranilište za ptice na njezine grane, a u proljeće pobrala prve cvjetove za čaj.

A onda je uslijedilo veliko razočaranje: jednog jutra pronašli su je slomljenu. Djeca nisu znala tko je i zašto uništio lipu, ali ih je to jako rastužilo i razljutilo. Odgajateljica ih je podržala u iskazivanju vlastitih emocija te ih potaknula na razmišljanje mogu li se slična nedjela u budućnosti spriječiti. U mnoštvu različitih ideja prihvaćeni su prijedlozi djece da zasade novu lipu, da napišu pismo televiziji kako bi svima ispričali ovu tužnu priču i predstavili svoju novu eko-akciju. Uprava vrtića pozvala je TV-ekipu koja je napravila intervju s djecom o problemu i snimila sadnju nove lipe koju su donirali roditelji. Djeca su spoznala veliku moć medija da javnosti pošalju svoju poruku da se drveće ne smije uništavati i da svi koji dolaze na vrtićko dvorište trebaju čuvati njihovo zelenilo.

'Pravo je na fakultetu, ali je došlo u naš vrtić'

Slikovnica u čijem je naslovu sadržana misao dječaka čija sestra studira pravo,

najbolje svjedoči da su prava postala dio vrtićke svakodnevice. To je zbirka dječjih likovnih radova i izjava koja zorno prikazuje kako su djeca, u svojoj maloj vrtićkoj zajednici, oživotvorila vladavinu prava. O pravima djeteta, između ostalog, kažu: *Pravo je ono što je za istinu, a ne ono izmišljeno. Pravo je kad imaš pravo nešto napraviti. Pravo djece štite mama, tata, baka, djed. Moje pravo štiti*

moj veliki brat. Bog štiti pravo djece. I jedna teta koja brine o djeci koja nemaju pravo. Svi ljudi imaju pravo na obitelj jer su mama i tata najvažniji. Djeca koja nemaju mamu i tatu imaju pravo da se odrasli i prijatelji brinu o njima.

Budući da oživotvorenje dječjih prava u vrtiću u velikoj mjeri ovisi o osviještenosti odraslih o dječjim pravima, o razumijevanju djetetovih potreba, sposobnosti i načina učenja, stalnom praćenju i pravodobnom reagiranju na situacijske poticaje i interese djece, područje dječjih prava predmet je stalnog promišljanja i unapređivanja odgojne prakse našeg vrtića.

Deset godina nakon donošenja Nacionalnog programa odgoja i

obrazovanja za ljudska prava može se reći da su učinjeni značajni koraci u osvješćivanju pedagoške javnosti o važnosti poštivanja i zaštite prava djeteta u dječjem vrtiću te nužnosti rada na odgoju za ljudska prava. No, kako svi programi žive u kontekstu određenog vrtića i njihovo ostvarenje ovisi o specifičnostima i uvjetima u kojima on djeluje, logično je da se u praksi mogu naći različiti načini oživotvorenja Programa. Ono na čemu svi vrtići kontinuirano trebaju raditi jest sljedeće: graditi jasnu viziju rada, pružati podršku u vidu stručnog usavršavanja odgajatelja i stručnih suradnika, omogućiti razmjenu iskustava kako između odgajatelja tako i među ustanovama, te raditi na senzibilizaciji odraslih u području odgoja i obrazovanja za prava djeteta.

Koliko će djeca uživati svoja prava, manje je pitanje zakona a više odraslih koji organiziraju i sudjeluju u procesu odgoja i obrazovanja. Odrasli još uvijek teško prihvaćaju da je dijete subjekt s pravima pa njegovo pravo na sudjelovanje predstavlja radikalan izazov tradicionalnim shvaćanjima djeteta. Uvažavanje dječjih prava pretpostavlja znanje o načinima pomoći djeci u izražavanju svog viđenja stvari i bolju suradnju s djecom, što je nova odgovornost odraslih.

Dr. sc. Dubravka Maleš redovita je profesorica na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
dubravka.males@zg.htnet.hr
Zlata Gunc je pedagoginja u Dječjem vrtiću Ivane Brlić-Mažuranić u Zagrebu.
zlata.gunc@gmail.com

Mala škola za pješake

